

Миодраг Златић¹, Катарина Лазаревић¹, Наталија Момировић¹

Significance of insurance in damage compensation of natural disasters and floods

Значај осигурања у накнади штета од природних катастрофа и поплава

¹Универзитет у Београду, Шумарски факултет

Извод

Економски раст, повећање густине насељености, раст популације и климатске промене су најзначајнији фактори у повећању материјалних штета од природних катастрофа и поплава. Поплаве су наносиле значајне штете Србији у периоду после II светског рата, а и раније. Од бујичних поплава најчешће је била угрожена Грделичка клисура, а спорадично и друга подручја. Но катастрофална поплава која се догодила у мају 2014 године обухватила је четвртину површине Србије са нанетим штетама од око 1,5 милијарде евра. Нажалост свест грађана је остала непромењена, јер се број осигураних домаћинстава није повећао. Намеће се потреба за већом улогом државе и научних институција у доказивању значаја осигурања од природних катастрофа и поплава, чиме би се помогло и грађанима и држави.

Кључне речи: полаве, природне катастрофе, штете, осигурање, свест грађана

Abstract

Economic growth, increasing population density, population growth and climate change are the most important factors in increasing damages from natural disasters and floods. The floods have inflicted significant damage to Serbia in the period after World War II and earlier. From torrential floods usually Grdelička gorge was most effected, and occasionally other areas. But the disastrous floods which occurred in May 2014 included a quarter of the area of Serbia inflicted damages of some 1.5 billion euros. Unfortunately, public awareness remains the same, because the number of insured households has not increased. There is a need for a greater role of the state and scientific institutions in demonstrating the importance of insurance against natural disasters and floods, which would help the citizens and the country.

Keywords: floods, natural disasters, damages, insurance, public awareness

Увод

Катастрофалне поплаве које су се догодиле на подручју Србије у мају 2014. године нанеле су штете од око 1,5 милијарди евра. Од тада се број осигураних домаћинстава није битно повећао. Свест грађана је остала непромењена. Овде се намеће значај улоге државних и научних институција и осигуравајућих кућа у објашњавању опасности од елементарних непогода и других катастрофа које се, нажалост, последњих година повећавају.

Према извештају SWISS Re објављеном у специјализованој публикацији Сигма, у 2014. години догодило се око 14% природних катастрофа више него у 2013 (189). Број оваквих догађаја у просеку се повећава за по 6% сваке године (Саковић, Л., 2016).

Према методологији Сигме сви катастрофални догађаји који се током једне године догоде у читавом свету, се деле на оне које су изазвани природним непогодама, и оне до којих је довео људски фактор. У 2014 години било је укупно 336 катастрофалних догађаја, 11 више него у 2013, при чему је број оних којима је узрок човек смањен (147 у односу на 159 у години пре). Катастрофалним догађајем се сматра несрећа која направи економске губитке веће од 96,7 милиона долара, кад је погинулих или несталих особа више од 20, кад је повређених више од 50, или кад без крова над главом остане више од 2000 људи.

Док се материјални губици повећавају, евидентно је да се људске жртве од наведених катастрофа смањују: у светским размерама је у 2014. години погинуло или нестало 12.700 особа, од чега 7.000 људи од природних катастрофа, и то углавном земљотреса и поплава. Кина, Индија, Пакистан, Непал, Перу, Шри Ланка, Авганистан представљају најугроженија подручја.

Чињеница је да се материјална штета повећава, а смањује висина износа који плаћају осигуравачи, који су у 2014. поднели око 35 милијарди долара (око 1/3 трећине укупних материјалних штета).

Исплаћене штете од природних катастрофа у 2014 од стране осигуравајућих кућа износиле су 28 милијарди долара, док је просек у последњих десет година 58 милијарди долара годишње. Свакако да су климатске промене, уз раст популације, повећање густине насељености и економски раст, главни узрочници повећања материјалних штета.

У Европи катастрофе настале природним непогодама и оне које је изазвао човек узроковале су штете од 15,9 милијарди долара у 2014. години, а од тога је била осигурана вредност од свега 6,6 милијарди долара.

Једна од две катастрофе које су задесиле Европу је градоносна олуја „Ела“ која је захватила Француску, Белгију и Немачку, када је срушено више од 600.000 кућа и уништено више од 500.000 аутомобила. Осигураваче је то коштало око 2,2 милијарде долара. Друга су поплаве у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини, у стручним круговима назване „Ивет“, које се сматрају једном од најтежих катастрофа овакве врсте у Европи у последњих 120 година. Укупне штете биле су око 3,1 милијарду долара, а 82 особе су изгубиле живот. Обавезе осигуравача биле су око 100 милиона долара, или свега око четири одсто укупних штета. У Србији је однос штета и осигураних материјалних добара у Србији још мањи, јер је свега око два одсто имовине имало неку полису осигурања.

Слика 1. Поплаве на Топлици, 2014
Фото: Митић, Љ. (2014)

За разлику од Балкана, у западним европским земљама осигурање од града, олује и поплаве расте из године у годину, јер су становници упознати са тенденцијом раста ових природних опасности које угрожавају и становништво привреду. Тренутно, у овом делу Европе је од природних катастрофа осигурано 75% становника. У неким земљама као што су Француска, Швајцарска и Белгија осигурање од града и олује, у пакету са осигурањем од пожара, је обавезно.

Основна питања су: (1) да ли је осигурање од природних катастрофа скупо и (2) да ли је осигурање обавеза или слободан избор? Најчешће поређење врши се са осигурањем стана: осигурање стана од око 70 квадрата на годишњем нивоу коштало би око 60-70 литара горива. Златан Филиповић из Босна Реосигурања је издвојио три сегмента имовинских осигурања која треба узети у обзир код разматрања праваца заштите од катастрофалних штета: осигурање домаћинстава односно стамбених јединица, осигурање државних и јавних институција, и осигурање правних лица у приватном власништву. Државе у региону погођене поплавама штете су покривале делом из буџета, делом из донација које су добијале из иностранства или од грађана, а делом од солидарних пореза који су у кризним ситуацијама „разрезани“ становништву.

Метод рада

У изради рада коришћена је доступна литература у вези са осигурањем, као и накнади штета од природних катастрофа и поплава, затим оригинални текстови из различитих извора, интернета и сл. На основу прегледа истих, коришћене су методе анализе, синтезе и конкретизације.

Историјат осигурања

Историјат осигурања у свету

Први облици осигурања срећу се у првобитној људској заједници у оквиру племена, а касније и породици. Прва опасност са којом се сретао човек је глад, а мера којом је покушао да се заштити били су скромни обавезни прилози појединца у житу током родних година (Гајски Ковачић, 2012).

Елементи осигурања јављају се код Кинеза при транспорту робе преко Јангцекјанга, као и у Вавилону још пре четири миленијума: у

случају губитка брода власнику се надокнађивала штета, а ако брод стигне на дестинацију, власник је био дужан да исплати одређени део добити. Писани трагови о осигурању постоје и у Хамурабијевом закону из 2250. године п.н.е. у виду уредбе о међусобној обавези учесника трговачког каравана да надокнаде штету која би настала у случају пљачке.

У старом Риму основано је религиозно удружење у које су чланови уплаћивали одређени износ за пријем као и месечну чланарину, а у случају смрти неког члана солидарно су сносили трошкове сахране, помагали су удовице и децу умрлих. Прва сачувана полиса потиче из Ломбардије, 1182. године. Из периода од XII до XV века сачувано је више од 400 полиса, али у то време полиса осигурања није увек била гаранција добијања надокнаде, нарочито у случају губитка брода. Први закони у овој области доносе се у Барселони 1435. и Фиренци 1522. Године (<http://sveoosiguranju.rs>).

Прва полиса на италијанском, од 20. септембра 1547. године пронађена је у Енглеској. У то време није било осигуравајућих бироа, тако да је поморско осигурање било приватна трансакција између индивидуалаца. Осигурање од пожара настало је у Немачкој 1591. године.

У Лондону су се власници бродова, продавци и купци робе која се превозила бродовима састајали у кафанама, а једна од кафана, власника Едварда Лојда, постала је водећа. Прва осигуравајућа компанија у области поморског осигурања и носи назив по Едварду Лојду. Не зна се тачно када је Lloyds основан, али је познато да је постојао пре 1688. године. Актом Британског парламента из 1871. удружење осигуравача „Lloyds“ добило је официјални статус корпорације осигуравача. На тај начин службено је основана Лојдова берза. „Lloyds“ данас није компанија, већ представља тржиште осигурања.

У XVII веку холандски државник и математичар Јан де Виту поставио је математичке основе одређивања животне ренте. Достигнућа Њутна, Лајбница, Декарта и Паскала нашла су велику примену у области осигурања. Од великог значаја била су и открића у математичкој статистици, пре свега закон великих бројева (Бемули, Лаплас и Гаус). Енглеска академија наука је крајем XVIII века створила претпоставке за развој модерног осигурања.

Прво удружено друштво за животно осигурање New England Life је

основано 1835. године, а потом је основано још дванаест других друштава у области животног осигурања, која и данас постоје.

Од друге половине XIX века почиње трећи период историји осигурања, када држава ступа на сцену осигурања. Увидевши огроман економски и социјални значај осигурања, држава користи погодности осигурања за своје интересе, као што је акумулирање капитала, којим осигуравачи располажу релативно дуг временски период. Осигуравајући капитал чини нови извор акумулирања средстава државних фондова, као изузетно важан за развитак државног кредита. Тако се савремени фондови осигуравајућих друштава на нивоу националне економије мере у милијардама евра.

Историјат осигурања у Србији

Корени осигурања у Србији налазе се још у Душановом законiku (XIV век), који помиње колективну одговорност за накнаду штете, али се осигурање у правом смислу на нашим просторима среће тек половином XIX века (тзв. „кошеви“ Милоша Обреновића) (<http://sveoosiguranju.rs>).

Прве послове осигурања у Краљевини Југославији обављала су страна осигуравајућа друштва, те је и први закон о осигуравајућим друштвима био њима посвећен.

Почетком XX века настају прва домаћа осигуравајућа предузећа. Ове компаније биле су пословно повезане са страним, али су методе пословања биле налик трговачким. Као и у већини земаља, и у Југославији је владао концесиони систем за осигуравајуће пословнице.

Осигуравајуће друштво није се формирало као акционарско друштво или задруга, већ је држава задржавала за себе дискреционо право давања дозволе за рад, односно концесије. Временом је држава дискрециони систем претварала у нормативни допуштајући аутоматско добијање концесије, по испуњавању услова, тако да је уочи Другог светског рата у Југославији било 28 осигуравајућих компанија (не рачунајући већ раније угашена), као што су „Адрија“, „Зора“, „Феникс“.

Доношење Уредбе о надзору над осигуравајућим друштвима 1. марта 1937. године, била је прекретница за развој осигурања у Краљевини Југославији.

Повод за њено доношење био је слом Бечке осигуравајуће куће „Феникс“ у пролеће 1936. године, куће која се бавила искључиво осигурањем живота, са највећим портфељом животног осигурања и значајним премијским резервама. Осигуравачи су били свесни да оштрији закони остављају довољно простора за остварење профита, а истовремено јачају поверење осигураника. Уредба се највише бавила пласманом средстава резерви, пре свега математичке резерве, са одређеним лимитима висине улагања у поједине врсте имовине.

За разлику од западноевропских земаља, нововековна српска држава се са идејом и праксом осигурања упознала доста касно. Послове осигурања у Србији најпре су обављала страна друштва, а први домаћи осигуравајући завод основан је 1897. године. Оснивачи су били Лука Ћеловић и Ђорђе Вајферт, а радио је као Одељење за осигурања Београдске задруге. До почетка Првог светског рата у Краљевини Србији основана још три осигуравајућа друштва са домаћим капиталом – „Србија“, „Шумадија“ и „Југославија“.

ЕЛЕМЕНТИ ОСИГУРАЊА

Елементи осигурања обухватају (<http://sveoosiguranju.rs>): добровољно осигурање, корисника осигурања, потврду о покрићу, накнаду из осигурања, обавезно осигурање, осигурани ризик, осигураника, осигуравалаца, осигурани случај, полису осигурања, предмет осигурања, премију осигурања, ризик, суму осигурања, штете, трајање осигурања, уговарача, уговор, услове и врсте осигурања (<http://www.generali.hr/korisnicka-zona/rjecnik-osigurateljnih-terminala/osnovni-pojmovi-u-osiguranju/P>

Добровољно осигурање (необавезно осигурање)

Добровољно осигурање је осигурање закључено слободном вољом, из чисто економских побуда заинтересоване стране – уговарача осигурања, односно осигураника како би заштитио имовину, имовински интерес, одговорност, здравље или живот. Оно проистиче из развијености свести о постојању потребе да се склопи уговор о осигурању са осигуравајућим друштвом. Већина осигурања спадају у добровољна. Према нашој законодавној регулативи, а слично је и у другим земљама, осигурање имовине и осигурање лица су начелно добровољни. Насупрот томе, постоје обавезна осигурања као изузеци строго уређени законом. Могуће је да нека грана осигурања буде и добровољна и обавезна као

здравствено осигурање за које се законским одредбама може утврдити до ког износа је принудно и преко чега је добровољно.

Корисник осигурања

Корисник осигурања је физичко или правно лице коме припада накнада из осигурања. У својству и корисника и уговарача осигурања јавља се једно те исто лице – осигураник. Стога назив корисник осигурања треба употребљавати пре свега када је лице које користи осигурање било ван уговора у тренутку његовог закључивања, не појављујући се ни лично нити преко заступника. Разлика између наведених улога у пракси се нарочито појављује код уговора о осигурању у своје име, а за туђ рачун. Корисник осигурања за туђ рачун не мора увек бити унапред познат осигуравачу, па чак ни уговарачу осигурања. Довољно је да уговором буду утврђена непристрасна мерила за његово одређивање. Зато корисник може бити било одређен, било одредив – осигурање за рачун неодређеног лица. Осигурање за туђ рачун настало је у поморском осигурању, али је нашло примену и у многим другим врстама осигурања. Појам корисника издваја се и код осигурања у корист трећег лица, најчешће код осигурања живота, где га може представљати било ко (рођак, старатељ или неко друго лице, добротворна установа, неко предузеће, удружење, па чак и кућни љубимац).

Потврда о покрићу

Потврда о покрићу је исправа која се издаје када нема довољно података или времена за сачињавање полисе осигурања. Овај докуменат садржи важне састојке уговора о осигурању и касније се замењује полисом. Уговор је закључен кад оба уговарача потпишу било полису, било лист покрића. Потврда о покрићу у пракси обично потписује само осигуравач дајући изјаву о преузетој обавези из осигурања. Издавање ове исправе користи обема странама: осигураник одмах добија осигуравајућу заштиту, без чекања да му се истави полиса, док осигуравач стиче право на наплату премије. Премда се може издавати за готово све врсте осигурања, своју примену лист покрића је нашао нарочито код транспортних и имовинских осигурања у ужем смислу, рецимо, код осигуравања већих објеката где је потребно да их, пре издавања полисе, претходно прегледа осигуравачев стручњак или кад осигуравач, једноставно, из техничких разлога, није у могућности да изда полису.

Накнада из осигурања

Накнада осигурања је вредност, по правилу изражена у новцу, на коју осигураник, односно корисник осигурања полаже право приликом наступања осигураног случаја. У имовинским осигурањима накнада обично зависи од три чиниоца: висине штете, висине своте осигурања и вредности осигуране ствари. Из осигурања се не може добити више него што је настали обим штете, и то само у границама своте осигурања и вредности осигуране ствари. То је горња граница осигуравачеве обавезе. Код осигурања од незгоде на износ накнаде утичу висина осигуране своте и обим последица несрећног случаја. Накнада која се исплаћује кориснику осигурања не може прећи износ осигуране своте. Зависно од последица, најчешће се исплаћује само њен део. У осигурању живота накнаду представља унапред уговорена осигурана свота или рента која се исплаћује осигуранику, или лицу које он одреди.

Обавезно осигурање

Обавезно осигурање је осигурање лица или осигурање имовине на основу закона, независно од воље учесника у осигуравајућем односу. Законска принуда у осигурању присутна је у свим земљама, покривајући сразмерно мали део укупног осигурања. Код нас је законом одређено да се обавезно осигуравају власници, односно корисници моторних возила од одговорности за штете причињене трећим лицима, путници у јавном превозу од последица несрећног случаја, власници односно корисници ваздухоплова од одговорности за штету нанету трећим лицима и полози грађана код банкарских и других финансијских установа. Власници или корисници превозних средстава дужни су закључити уговор о осигурању са осигуравајућом организацијом. У тим случајевима осигуравајући однос не настаје самокретно, премда је обавезан, већ склапањем уговора. Одредбе о обавезном осигурању не важе за војску. Значајно подручје принуде, које је изван премијског осигурања, представља социјално осигурање, уређено такође посебним законским прописима.

Осигурани ризик (осигурана опасност, покривени ризик)

Осигурани ризик је ризик покривен осигурањем, чије наступање у виду осигураног случаја ствара осигуравачеву обавезу за исплату одштете. Осигурани ризици могу бити, на пример, пожар, експлозија,

несрећни случај и многи други. Подробно су обрађени у условима осигурања, зависно од одговарајуће врсте осигурања. Условима се тачно утврђује од којих опасности се може спровести осигуравајућа заштита. Приликом одређивања осигураних ризика присутна су два приступа: њихово појединачно набрајање, са утврђивањем обима сваке од опасности – набројани ризици – или начело свих ризика где се осигурава од свега што није изричито искључено.

Осигураник

Осигураник је физичко или правно лице које закључује уговор о осигурању у своје име и за свој рачун, обезбеђујући се од нежељеног дејства покривених ризика. Да би могао прибавити осигуравајућу заштиту, осигураник треба да је пословно способно лице које као равноправна уговорна страна стоји наспрам осигуравача, са свим правима и обавезама који проистичу из њиховог односа. У пракси се најчешће дешава да је осигураник истовремено и уговарач и корисник осигурања (када су његова добра или он сам изложени ризику), али то није увек случај. Догађа се да су опасностима изложена и туђа добра или нека друга личност – све то наравно мора имати уске везе са осигураником. Тако, рецимо, код имовинских осигурања осигураник не мора увек бити и сопственик осигуране ствари већ, рецимо, њен уживалац. Код личних осигурања ризик смртног или несрећног случаја може претити неком другом лицу (брачном другу, деци или осигураниковим родитељима).

Осигурач (осигуравалац)

Осигуравалац је правно лице које се уговором о осигурању обавезује на накнаду штете, односно исплату уговореног новчаног износа кориснику осигурања, односно осигуранику када се оствари обухваћени ризик. У нашем премијском осигурању осигуравачи се јављају у облику деоничарских друштава за осигурање и друштава за узајамно осигурање. И у свету, они су у претежном броју устројени по једном од ова два облика. Осигуравачи се разликују према величини, врсти и обиму ризика које покривају, могу се бавити с једном, с неколико или са свим гранама осигурања. Због свога посебног друштвеног и привредног значаја, подлежу посебном државном надзору, уз располагање неопходном дозволом за рад осигуравачу.

Осигурани случај

Осигурани случај је настанак околности које, на основу закона или уговора о осигурању, обавезују осигуравача да осигуранику исплати одштету или учини шта друго. Није могуће извести јединствени појам осигураног случаја за све врсте осигурања, будући да га одређују ризици који су изузетно различити. Он производи одређене последице и по осигураника; сем тога од изузетне је важности за даљу судбину укупних осигуравајућих односа. Када су ризик и предмет који он угрожава јасно одређени, ни одређивање осигураног случаја не представља тешкоћу: нпр, лом стакла, град на осигураним површинама, смрт осигураног лица или доживљење одређене старосне доби. При томе мора постојати узрочна веза између наступелог догађаја и предвиђених последица. Међутим, утврђивање осигураног случаја није увек једноставно јер се он каткад не остварује само у једном тренутку, већ може обухватити краће или дуже раздобље (рецимо, случај болести). Тада је важно одредити који тренутак у наступању штете треба узети као осигурани догађај.

Полиса осигурања

Полиса осигурања је основна писмена исправа која прати посао осигурања, одређујући дужности и обавезе учесника. У неким случајевима полиса представља облик уговора о осигурању. Када то није, она је доказно средство о склопљеном осигурању пошто садржи све најважније састојке закљученог уговора. Код неких врста осигурања полиси се даје и јаче дејство, па може представљати исправу о дугу, уколико је уговорено да ће осигуравач платити накнаду штете само уз њену предају. Даље, она може бити легитимацијска хартија којом се доказује право на потраживање из осигурања. Полиса се појављује и као хартија од вредности, а некада служи и за остваривање права из неког другог посла, затим као доказ извршене уговорне обавезе (рецимо, код купопродаје која обухвата и обавезу осигуравања) и тако даље. У погледу облика у ком се сачињава, најчешће се не постављају законом одређени услови па се издаје на обрасцу који састављају осигуравачи и који је прилагођен одређеној врсти осигурања. Састојци које обично садржи су следећи: уговорне стране, осигурано лице или осигурана ствар, ризици, трајање осигурања и време покрића, премија и свота осигурања, односно одредба да је осигурање неограничено, датум издавања и друго.

Предмет осигурања

Предмет осигурања је оно што се осигурава – осигурана лица, животиње, ствари и имовински интереси. Реч је о лицу или добру на коме се може остварити ризик. Постојање предмета осигурања са одређеним обележјима неопходна је претпоставка за закључење и трајање осигурања. Предмет мора бити јасно назначен у полиси осигурања. Такође представља једно од важних мерила за поделу целокупне осигуравајуће делатности на лична и имовинска осигурања. Као примери за предмете осигурања могу се навести ученици и студенти (осигурање од незгоде), машине, машински уређаји, апарати (осигурање машина), изгубљени добитак и трошкови пословања предузећа (осигурање од прекида рада), одговорност сопственика или корисника моторног возила за штете нанете трећим лицима употребом тога возила (осигурање од ауто-одговорности) и многи други.

Премија осигурања

Премија осигурања је новчана свота коју је уговарач осигурања, односно осигураник дужан платити као накнаду за обезбеђење осигуравајуће заштите. У условима осигурања наших осигуравајућих организација премија се једноставно означава као износ који уговарач треба да плати за осигурање. Она, заправо, представља цену ризика. Између ризика и премије осигурања постоји веома уска повезаност. Висина премије одређује се према просечној величини ризика, чија се свака промена мора исказати у промени премије. Сем тога, премија мора одговарати ризику и у одређеном временском раздобљу, то јест треба да је сразмерна дужини одсека времена у коме се покрива ризик. Уважавајући нешто шири приступ, може се казати да је премија и цена осигурања због тога што поред ризика на њу утичу и други чиниоци као што су свота осигурања, трајање осигурања, принос који се стиче улагањем средстава осигурања, трошкови осигуравања и слично. За осигуравача премија осигурања – бруто премија – представља износ сачињен из више делова с различитом наменом (за накнаду штета, исплату уговорених осигураних свота, за спречавање штета, за покриће трошкова) (<http://www.ekof.bg.ac.rs/wpcontent/uploads/2014/05/PREMIJA-OSIGURANJA-I-OSIGURANI-SLUCAJ.ppt>).

Ризик

Ризик је могућност настанка нежељеног, економски штетног догађаја који, ако наступи, ствара осигуравачеву обавезу према осигуранику из закљученог уговора о осигурању или по законским одредбама (на пример, у саобраћају на основу обавезног осигурања). Да би се ризик уопште могао осигурати, потребно је: да је могућ, да је неизвесан, да не зависи од воље осигураника или трећих лица, већ да је случајан и да повређује целовитост имовине или личности наносећи им штету.

Под ризиком се често подразумева и сам догађај који ће својим наступањем изазвати штету: пожар, поплава, крађа, судар и многи други. Ризик је, међутим, само замишљена опасност од дешавања штетног догађаја – када се оствари, тада је већ реч о одређеном осигураном случају.

Под ризиком се понекад подразумева и предмет осигурања (рецимо, зграда осигурана од пожара, брод и терет који се превози), лице за које је закључено осигурање или, пак, осигурани интерес. У сваком случају, ризик је један од основних појмова и претпоставки осигурања, без чега оно не би могло постојати

Сума осигурања (осигурани износ)

Сума осигурања је новчани износ који се исплаћује осигуранику уколико наступи осигурани догађај. Представља горњу величину основне осигуравачеве обавезе. Она, ипак, у неким случајевима може бити прекорачена због трошкова насталих поводом отклањања и смањивања штете предузетих по осигуравачевом налогу. Уноси се у полису осигурања или се уговором о осигурању, односно законом предвиђа начин њеног утврђивања када догађај наступи. Свота осигурања представља важан састојак уговора о осигурању, обично служећи и као основица за обрачун премије. Свота осигурања по правилу означава износ на који је осигурана нека ствар или нека корист од имовине. Осигуравач је, по природи посла, обично укључен у одређивање ове своте, но, коначна одлука и доношење могућих последица због непримерене висине искључиво су на осигураниковој страни. У осигурању ствари свота осигурања је само један од чинилаца (уз вредност осигуране ствари и висину штете) који одређују износ одштете. У осигурању лица она је искључиво мерило обавезе осигуравача. Појам који по свом садржају одговара суми осигурања, а употребљава се у осигурању лица јесте осигурана свота.

Штета

Штета је неповољна промена на имовини или лицу проузрокована неким догађајем или нечијом радњом. настанком ризика и дешавањем штете, ако су испуњени услови наметнути уговором о осигурању, ствара се основна осигуравачева обавеза да осигуранику, односно кориснику осигурања исплати одштету. На износ ове обавезе утичу врста и величина штете. При томе, могу настати потпуна штета (уништењем осигуране ствари) и делимична штета (оштећењем ствари). Штете се могу делити и по другим мерилима, па тако постоје материјалне и нематеријалне штете, непосредне и посредне штете, катастрофалне, велике и мале штете и тако даље. Код осигурања лица штете, у правом смислу речи, готово да и нема – постоји осигуравачева обавеза која се јавља са остварењем ризика (несрећни случај, болест, смрт) или протеком одређеног времена (доживљење уговореног броја година).

Трајање осигурања

Трајање осигурања је временска дужина дејства осигурања. Уколико није другачије уговорено, уговор о осигурању производи свој учинак почевши од 00 сати (дакле на истеку) уговореног почетног дана означеног у полиси осигурања, па све до 24 сата последњег дана уговореног рока. Трајање осигурања се, према потреби, може уговорити на одређени рок или на неодређено време. Заштита најчешће траје годину дана, али може бити и дужа или знатно краћа, рецимо, само неколико сати за време путовања из места у место или током извођења неке приредбе. Полазећи од дужине трајања осигурања, разликују се краткорочно осигурање с роком до једне године, вишегодишње осигурање са уговореним трајањем изнад једне године, као и дугорочно осигурање с неодређеним роком трајања код којег се уговара само почетак осигурања. Сем тога, разликују се формално, материјално и техничко трајање осигурања. Прво је везано за дејство уговора, друго за преузимање ризика, а треће за време на које се односи обрачун премије. Овај појам је сличан појму раздобље осигурања, али у односу на њега има уопштеније значење.

Уговарач осигурања

Уговарач осигурања је појединац или установа који са осигуравачем закључују уговор о осигурању, обавезујући се да плате одређену премију осигурања. Уговарач не мора увек имати право на надокнаду

из осигурања. У својству и уговарача и корисника осигурања јавља се, најчешће, једно те исто лице – осигураник. Код неких врста осигурања, односно уговора, уговарач и осигураник су различите особе. Негде се опет појављује и посебни корисник осигурања. Стога назив уговарач осигурања треба употребљавати онда када су лице које закључује уговор и лице које ће користити давање из осигурања по томе уговору различите особе. Од врста осигурања где су те улоге често раздвојене могу се навести осигурање живота, осигурање од последица несрећног случаја, те поморско осигурање и транспортно осигурање у целини. На пример, у транспортном осигурању корисник не мора увек бити унапред познат осигуравачу, па чак ни уговарачу осигурања. Довољно је да уговором буду утврђена мерила за његово одређивање.

Уговор о осигурању

У Србији се односи осигурања заснивају уговором као правним послом, било да је реч о добровољном или обавезном осигурању. Понуду за осигурање најчешће даје могући осигураник. Уговор о осигурању ствара обавезе за обе уговорне стране – осигураник се обавезује да плаћа премију осигурања, а осигуравач да сноси последице остварења ризика. Сем ових, основних обавеза, редовно постоји и низ других: код осигураника то су обавештавање о променама околности од којих зависи ризик, о настанку осигураног случаја, предузимање мера спасавања и друго, док се код осигуравача ради још о сношењу трошкова спасавања, стварању резерви и тако даље. Уговор о осигурању у пуној мери зависи од случајности. Наиме, у тренутку његовог закључења, због неизвесности догађаја, нису познате висина и узајамни однос обавеза обе стране. Уговор о осигурању је само у неким случајевима формалан. Код њега је присутна висока уједначеност уговорних услова због брзине и једноставности склапања посла, који су обично представљени условима осигурања, и бројним клаузулама. Уговор је, такође, постепен, што значи да се испуњење обавеза уговорних страна протеже на неко временско раздобље.

Услови осигурања

Услови осигурања представљају скуп клаузула којима се подробно уређују односи између уговарача осигурања, односно осигураника и осигуравача, уколико нису утврђени законом или подзаконским прописом. Представљају саставни део уговора о осигурању. Према нашим

прописима, организација је дужна да, приликом подношења захтева за издавање дозволе за рад осигуравачу, уз остало, поднесе и услове осигурања с мишљењем овлашћеног актуара. Њима се уређују права и обавезе између осигураника и осигуравача. Осигуравач је обавезан да услове осигурања преда осигуранику приликом закључења посла уколико већ нису одштампани на полиси осигурања. Постоје општи и посебни услови осигурања. Прве осигуравач доноси унапред, одређујући садржај будућих уговора за поједине врсте осигурања, а осигураник их у целини или прихвата или одбија. О посебним условима учесници у уговору се споразумевају. Ту се, заправо, ради о утврђивању коначног садржаја полисе и примени разних додатних клаузула.

Врсте осигурања

Облици у којима се савремено осигурање појављује су многобројни. Стога се они групишу и разврставају према одређеним заједничким својствима: постоје разне поделе на поједине врсте, гране осигурања и друге нивое груписања како би се олакшало њихово проучавање и примена неопходних економских, правних правила и правила технике осигуравања. С развојем привреде и друштва непрекидно ничу нове врсте осигурања, док се неке гасе. Поделе се разликују и од земље до земље. У нашем Закону о осигурању имовине и лица као врсте осигурања помињу се осигурање живота, здравствено и пензијско осигурање, обавезна осигурања, остала имовинска осигурања, осигурање од незгоде и осигурање депозита грађана. Очито да је свака подела на врсте и гране осигурања изузетно растегљива и условна, те је таквом и треба посматрати (Маровић, Б., Жарковић, Н., 2002).

Тренутно стање осигурања од поплава у Србији

Поплаве које су се 2014. године догодиле у Србији, направиле су домаћинствима и привреди штету тешку 1,53 милијарди евра. Од тога је свега 37 милиона било покривено осигурањем - једва 2,4%. Нажалост, имовина ни данас, две године након великих поплава, није осигурана у већем проценту ("УНИQA осигурање"). (<http://www.uniqua.rs/UNIQA/13/Imovina-i-Sigurnost/Osiguranje-domacinstva/Osiguranje-stvari>).

Слика 2. Штете од поплава, Крупањ 2014.

Фото: Златић М. (2014)

Слика 3. Обреновац, 2007.

Извор: Републички геодетски завод

Слика 4. Обреновац, мај 2014.

Извор: Републички геодетски завод

У Србији непуних 8% грађана осигурава своје куће и станове или пословне објекте од последица временских непогода. Од тог броја, свега 20% домаћинстава издваја новац за осигурање од последица поплава. Због тога би осигуравачи у сарадњи с државним институцијама морали да раде више на едукацији и ширењу свести грађана о значају осигурања имовине.

Када би држава применила непопуларну меру и смањила давања из буџета за надокнаду штета од поплава, односно обезбедила помоћ

само онима који нису у прилици да из својих примања издвоје средства за осигурање, свест о значају осигурања имовине би се врло брзо развила код нашег становништва, а и за државу би било исплативије да ова врста штета буде надокнађена од стране осигуравајућих компанија.

У “Дунав осигурању” потврђују да је од оквирно три милиона домаћинстава на тржишту Србије осигурано мање од 10%, иако већ низ година нуде различите моделе осигурања за имовину грађана који садрже ризик поплаве. Одговорност за штетне последице поплава и других природних ризика не може бити само у рукама државе, не сме изостати одговорност појединаца, односно брига и превенција за очување властите имовине, која заједно са бригом државе представља нераскидиву целину.

У “АХА осигурању” истичу да сваки кредит, за који се као гаранција полаже хипотека, треба да прати осигурање од ризика природних катастрофа, а не само од пожара (<http://www.uniqa-affinity.com/hr/nasa-gjesenja/druga-osiguranja/>). Треба законски увести обавезу да се полиса од ризика пожара аутоматски увеже и са ризиком од поплаве, земљотреса, града и осталих природних непогода. Тако ће свако ко плати осигурање од пожара аутоматски имати осигурање и од природних катастрофа.

У “Генерали осигурању” могуће је уз основно, уговорити и додатно покриће осигурања од ризика поплаве, бујице и високе воде. Постоје два начина: на пуну вредност објекта и имовине, што је ретко и углавном непотребно; или на први ризик, до 20 одсто од вредности куће, што је адекватније и јефтиније, јер у поплавама обично не буде уништена цела кућа, већ, на пример, подрум и приземље.

Примери износа месечних рата

За стан величине 60 квадрата на име осигурања по стандардном пакету који обухвата основна пожарна осигурања и осигурање од поплаве потребно је издвојити од 20 до 52 евра годишње, у зависности од вредности стана - подаци су “УНИQA осигурања” (<http://sveoosiguranju.rs/osiguranje-imovine/>).

У “АХА осигурању” наводе да цена полисе за приватну кућу износи годишње 1,2 евра на сваких 1.000 евра вредности. За индустријски ризик, цена је нешто виша и креће се од 1,5 до 1,8 евра годишње...

У “Дунаву” објашњавају да би осигурање просечног стана од 50 квадрата укључујући ствари домаћинства од основних ризика, уз додатно покриће ризика поплаве на подручјима где није у претходној години било поплава, коштало око 5.000 динара годишње, тј. месечно 417 динара. На подручјима где је у претходној години било поплава, цена се дуплира (Красић, Д. И., 2016).

Крајем године на тржишту се појавила и нова комбинована полиса осигурања од поплава и земљотреса, иза које стоји реосигуравајућа кућа Европа РЕ. Србија је уз кредит Светске банке постала један од акционара те компаније у коју су уложиле и владе земаља Југоисточне Европе.

Озбиљнији помак у осигурању имовине од природних катастрофа у протеклим годинама направљен је у Румунији и Турској, највише због тога што је уз нижу цену осигурања таква полиса за грађане постала обавезна.

Закључак

Повећање вредности материјалних штета од природних катастрофа и поплава из године у годину зависи од више фактора, међу којима су економски раст, повећање густине насељености, раст популације, климатске промене. Основни закључак је да би владе многих држава требало посветити више пажње повећању броја осигурања, које би требало да прати раст наведених фактора, јер ће у супротном све више људи остајати без своје имовине, и без надокнаде трошкова које су изазвале штете које не зависе од њих самих. То се нарочито односи на физичка лица и њихову имовину. У случају настављања тренда покривања оваквих штета из државног буџета, не може се очекивати добровољно повећање броја осигураних домаћинстава. Ако би се осигурање од елементарних непогода увело као обавезно, цена би била нижа и свима доступна јер би већи број објеката био осигуран.

Литература:

Гајски Ковачић, Н. (2012): *Од еволуције до тржишне револуције*, Свјет осигурања, Загреб.

Красић, Д. И., (2016): *Полисе држави чувају милијарде*, Новости, Београд.

Маровић, Б., Жарковић, Н. (2002): Лексикон осигурања, "ДДОР Нови Сад".

Саковић, Л. (2016): Осигурање од елементарних непогода (<http://sveoosiguranju/kategorija/aktuelno/>, 5.09.2016.)

<http://sveoosiguranju.rs> (5.09.2016)

<http://sveoosiguranju.rs/kategorija/zanimljivosti/%20>(5.09.2016)

<http://sveoosiguranju.rs/osiguranje-imovine/%20>(5.09.2016)

<http://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/05/PREMIJA-OSIGURANJA-I-OSIGURANI-SLUCAJ.ppt>(10.09.2016)

<http://www.generali.hr/korisnicka-zona/rjecnik-osigurateljnih-termina/osnovni-pojmovi-u-osiguranju/P>(10.09.2016)

<http://www.uniqa-affinity.com/hr/nasa-rjesenja/druga-osiguranja/> (01/10/2016)

<http://www.uniqa.rs/UNIQA/13/Imovina-i-Sigurnost/Osiguranje-domacinstva/Osiguranje-stvari> (01/10/2016).